

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра підприємництва

ПРОГРАМА

**ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ СТУПЕНЕМ «МАГІСТР»**

З ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 076 «ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ
ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ПРИКЛАДНА ЕКОНОМІКА»

Затверджено Вченою радою економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 11 грудня 2018 р.)

КИЇВ – 2019

ЗМІСТ

Вступ

Модуль 1. Економічна теорія

- 1.1. Економічна теорія: предмет та функції.
- 1.2. Економічні потреби та економічні інтереси суспільства.
- 1.3. Суспільне виробництво: сутність і форми організації.
- 1.4. Відносини власності.
- 1.5. Сутність, структура та класифікація економічних систем.
- 1.6. Механізм функціонування ринку та взаємодія попиту і пропозиції.
- 1.7. Гроші: сутність та функції.
- 1.8. Економічна конкуренція: значення та різновиди.
- 1.9. Аграрні відносини та земельна рента
- 1.10. Формування і розподіл доходів та соціальна політика
- 1.11. Макроекономічний рівень господарювання та його показники
- 1.12. Макроекономічна нестабільність: циклічність, інфляція, безробіття
- 1.13. Фінансова система і фіскальна політика держави
- 1.14. Грошово-кредитна система і монетарна політика держави
- 1.15. Ринок капіталу та інвестиційні рішення в економіці
- 1.16. Світове господарство і форми міжнародних економічних відносин

Рекомендована література

Модуль 2. Економіка підприємства

- 2.1. Підприємство як суб'єкт господарювання.
- 2.2. Персонал.
- 2.3. Виробничі фонди (матеріальні активи).
- 2.4. Нематеріальні ресурси (нематеріальні активи).
- 2.5. Фінансові кошти.
- 2.6. Інвестиційні та інноваційні процеси.
- 2.7. Планування.
- 2.8. Нормування праці як основа її організації.
- 2.9. Витрати виробництва та ціноутворення.
- 2.10. Фінансово-економічні результати діяльності. Ефективність діяльності.

Рекомендована література

Модуль 3. Основи підприємницької діяльності

- 3.1. Загальна характеристика підприємництва.
- 3.2. Типологія підприємництва.
- 3.3. Мале підприємництво в ринковій економіці.
- 3.4. Бізнес-планування у підприємницькій діяльності.
- 3.5. Формування підприємницького капіталу
- 3.6. Ризики у підприємницькій діяльності.
- 3.7. Державна підтримка та сприяння розвитку підприємництва.

Рекомендована література

Модуль 4. Маркетинг

- 4.1. Сучасні тренди розвитку маркетингу. Класичні та альтернативні концепції маркетингу.
- 4.2. Процес маркетингових досліджень. Кількісні та якісні дослідження.
- 4.3. Методи аналізу маркетингового середовища.
- 4.4. Моделі поведінки споживача на ринку.
- 4.5. Зміст та види конкурентних стратегій.
- 4.6. Розробка маркетингової товарної політики підприємства.
- 4.7. Ціноутворення в комплексі засобів маркетингу.
- 4.8. Політика розподілу товарів.
- 4.9. Комунікації в маркетинговій діяльності. Види та характеристика інструментів маркетингових комунікацій.

Рекомендована література

Модуль 5. Менеджмент

- 5.1. Виникнення і розвиток менеджменту.
- 5.2. Управлінська праця.
- 5.3. Функції, принципи та методи менеджменту.
- 5.4. Принципи управління: поняття та еволюція.
- 5.5. Стратегія розвитку підприємства.
- 5.6. Керівництво та лідерство.
- 5.7. Підготовка та прийняття управлінських рішень.
- 5.8. Організаційні зміни та інновації.

Рекомендована література

ВСТУП

Програма фахового вступного випробування розроблена кафедрою підприємництва з урахуванням вимог навчального плану спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітнього ступеня «Магістр», спрямована перевірити рівень теоретичних знань і навичок, здібностей до аналітичного аналізування, виявити стан підготовки студентів освітнього ступеня «Бакалавр» до навчання в магістратурі.

Метою вступного іспиту до магістратури зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» є формування контингенту студентів, найбільш здібних до успішного опанування дисциплін означеної освітньої програми шляхом оцінки знань, навичок та компетентностей абітурієнтів-бакалаврів, набутих за напрямами професійно-орієнтованої діяльності бакалавра.

Вимоги до здібностей та підготовленості вступників. Оволодіння системою знань, що відповідають вимогам освітнього рівня магістра з управління та адміністрування класичних університетів за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» передбачає, що вступники повинні мати базову чи повну вищу освіту *за будь-якими спеціальностями*, вільно володіти державною мовою, мати здібності до оволодіння знаннями та навичками в галузі фундаментальних та професійно орієнтованих економічних дисциплін, мати схильність до наукових досліджень.

Зміст програми вступного іспиту. Іспит має комплексний характер і базується на провідних навчальних дисциплінах, що формують знання та уміння бакалавра і визначають рівень його кваліфікації. Програма іспиту є міждисциплінарною, вона охоплює основну проблематику навчальних дисциплін, що вивчають студенти в межах навчального плану освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». До числа таких дисциплін входять:

Модуль 1. Економічна теорія.

Модуль 2. Економіка підприємства.

Модуль 3. Основи підприємницької діяльності

Модуль 4. Маркетинг.

Модуль 5. Менеджмент.

Вступний іспит дає можливість абітурієнтам виявити знання, здобуті під час навчання в бакалавраті, довести свою готовність продовжувати навчання в магістратурі за програмою підготовки магістрів з управління та адміністрування класичних університетів.

Порядок проведення вступних випробувань визначається «Правилами прийому до Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2019-2020 навчальний рік».

Формою проведення вступного іспиту до магістратури зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» є письмовий іспит.

МОДУЛЬ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Тема 1.1. Економічна теорія: предмет та функції

Визначення економічної теорії як науки. Об'єкт та предмет економічної теорії. Зародження й основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Розвиток економічної науки (з XVI до кінця XIX ст.): меркантилізм, фізіократія, класична політекономія, марксизм, маржиналізм. Сучасні напрями економічної теорії: неокласицизм, кейнсіанство, інституціоналізм, неокласичний синтез.

Мікро, мезо, макро, мега- рівні вивчення економічної теорії. Позитивна і нормативна економічна теорія. Основні методи дослідження економічних процесів і явищ: наукова абстракція, діалектика, поєднання історичного і логічного підходів, аналіз і синтез, індукція і дедукція, економічне моделювання, економічний експеримент, статистичний, математичний, порівняльний, графічний, системний та функціональний прийоми аналізу. Економічні категорії, закони та принципи.

Система економічних законів. Пізнавальна, методологічна, практична, прогностична, виховна функції економічної теорії. Зв'язок економічної теорії з іншими економічними науками. Взаємозв'язок економічної теорії та економічної політики.

Тема 1.2. Економічні потреби та економічні інтереси суспільства.

Потреби, як внутрішні спонукальні мотиви діяльності людей. Суть та види потреб. Економічні потреби суспільства. Класифікація економічних потреб за різними ознаками. Теорії потреб А. Маслоу, Д. МакКлелланда, Ф. Герцберга. Економічний закон зростання потреб і особливості його прояву в умовах НТР. Взаємодія економічних потреб і виробництва. Економічні потреби і блага. Економічні та неекономічні блага, їх характеристика. Економічні блага і ресурси: види та загальна характеристика. Проблема вибору як наслідок суперечності між безмежністю потреб та обмеженістю ресурсів. Крива виробничих можливостей.

Економічні інтереси. Суб'єкти та об'єкти економічних інтересів. Класифікація економічних інтересів. Економічні інтереси домогосподарств, підприємств, держави, їх взаємодія, суперечливість та механізми їх узгодження. Взаємодія економічних потреб та інтересів. Мотиви та стимули ефективного господарювання.

Тема 1.3. Суспільне виробництво: сутність і форми організації

Натуральне господарство та його основні риси. Товарне виробництво: виникнення, розвиток та типи. Причини виникнення товарного виробництва. Спільність і відмінність простого й розвинутого товарного виробництва.

Сутність та загальні ознаки суспільного виробництва. Елементи процесу суспільного виробництва: праця, предмети праці, засоби праці. Продуктивні сили і виробничі відносини. Взаємодія матеріального й нематеріального виробництва. Взаємозв'язок факторів суспільного виробництва: праці,

капіталу, землі, підприємницьких здібностей, науки, інформації, екології. Крива виробничих можливостей. Виробнича функція та її різновиди: однофакторна, багатофакторна, Кобба-Дугласа та ін. Модель кругообігу доходів і витрат в економіці. Валовий внутрішній продукт. Витратний та доходний методи розрахунку ВВП (ВНП).

Неекономічні блага. Економічні блага та їх класифікація: матеріальні й нематеріальні, особисті та суспільні, прямі (споживчі) і непрямі (виробничі), довгострокові (багаторазового використання), короткострокові (одноразового використання), теперішні, майбутні, взаємозамінні (субститути) взаємодоповнюючі (комплементи).

Товар та його властивості: вартість, споживча вартість, мінова вартість. Альтернативні теорії вартості. Сутність закону вартості та його функції: регулююча, стимулююча, диференціації товаровиробників.

Тема 1.4. Відносини власності

Сутність та економічний зміст відносин власності. Суб'єкти і об'єкти власності. Привласнення і відчуження. Система відносин власності.

Основні права власності: володіння, користування і розпорядження. Власність як юридична та економічна категорія. Право власності. Еволюція відносин власності. Класифікація типів, видів та форм власності.

Новітні тенденції в розвитку відносин власності у сучасній економіці: плюралізм форм власності, демократизація і соціалізація відносин власності, прогресивна зміна структури об'єктів власності, розширення форм та об'єктів міжнародної власності.

Сутність процесів роздержавлення і приватизації, Основні форми, способи та етапи і наслідки їх здійснення у різних групах перехідних країн. Проблеми і перспективи приватизації в Україні.

Тема 1.5. Сутність, структура та класифікація економічних систем.

Формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації суспільного розвитку. Система як загальнонаукове поняття. Економічні системи: зміст та структура. Елементи економічної системи: продуктивні сили, економічні відносини, структура власності, механізм господарювання, інституційне середовище. Типи економічних систем: традиційна, ринкова, командно-адміністративна, змішана, перехідна та їх характеристика. Різновиди перехідних економічних систем.

Сутність ринку як системи економічних відносин. Роль ринкового та державного секторів в економіці. Умови виникнення та етапи формування ринку. Принципи функціонування ринкової економіки. Структура ринку за різними критеріями. Функції ринку: регулююча, стимулююча, розподільча, сануюча, алокаційна, інформативна, інтегруюча. Суб'єкти ринкової економіки та їх взаємодія. Суспільні блага.

Інфраструктура ринку як комплекс інститутів. Елементи ринкової інфраструктури. Функції інфраструктури ринку. Біржа як елемент ринкової інфраструктури. Цінні папери та їх види.

Тема 1.6. Механізм функціонування ринку та взаємодія попиту і пропозиції

Сутність попиту. Крива індивідуального та ринкового попиту. Закон попиту. Зміни обсягу попиту та зміни у попиті. Економічна поведінка споживача. Ефект доходу. Ефект заміщення. Графік кривої ринкового попиту. Функціональна залежність попиту від ціни. Нецінові фактори попиту.

Сутність пропозиції. Закон пропозиції. Графік індивідуальної та ринкової пропозиції. Зміни обсягу пропозиції та зміни у пропозиції. Нецінові фактори пропозиції.

Поняття еластичності. Коефіцієнт еластичності за ціною. Абсолютно еластичний попит, абсолютно нееластичний попит, одинична еластичність попиту. Товари субститути та товари комплементи. Фактори, що впливають на цінову еластичність попиту. Перехресна еластичність попиту. Коефіцієнт перехресної еластичності для товарів-субститутів, товарів комплементів, незалежних товарів. Еластичність попиту за доходом. Товари Р. Гіффена.

Еластичність пропозиції та фактори, що на неї впливають.

Взаємодія попиту і пропозиції. Теорія ринкової рівноваги. Точка рівноваги. Рівноважні ціна та обсяг товару. Графічна модель ринкової рівноваги. Коливання ціни на ринку, надлишок і дефіцит.

Тема 1.7. Гроші: сутність та функції

Раціоналістична й еволюційна концепції виникнення грошей. Теорії грошей: металева, номіналістична, кількісна та ін. Суть та функції грошей: міра вартості, засіб обігу, засіб нагромадження, засіб платежу, світові гроші. Еволюція функцій грошей. Масштаб цін. Розвиток форм грошей: товарні, металеві, паперові, кредитні, електронні.

Грошовий обіг та його закони. Класична формула кількості грошей в обігу. Рівняння І. Фішера. Грошова маса та її структура. Грошова база. Рівень монетизації економіки. Грошові агрегати: M_0 , M_1 , M_2 , M_3 , L .

Грошова система та її структурні елементи. Основні типи грошових систем: металева та паперово-кредитна. Види металевої системи грошей — біметалізм і монометалізм. Різновиди золотого монометалізму. Відмінності між кредитними й паперовими грошима. Види кредитних грошей.

Тема 1.8. Економічна конкуренція: значення та різновиди

Суть конкуренції і її завдання. Умови виникнення конкуренції. Зміст і роль економічного закону конкуренції. Функції закону конкуренції: ціноутворення, регулювання, стимулювання, контролю, диференціації товаровиробників. Негативні наслідки конкуренції.

Види економічної конкуренції. Показники конкурентності та монопольної влади на ринку: коефіцієнт Лернера (L), індекс Херфіндаля — Хіршмана (ННІ), коефіцієнт ринкової концентрації.

Методи конкурентної боротьби: цінові, нецінові, чесні (добросовісні) та нечесні (недобросовісні). Конкуренція за продуктами і конкуренція за умовами продажу. Нечесні методи конкуренції.

Причини виникнення монополії. Суть і складові монопольної влади. Два типи монополізму: підприємницький та інституційний. Класифікація монополій: природна, адміністративна, економічна монополія. Основні організаційні форми економічних монополій.

Негативні і позитивні наслідки монополії. Необхідність антимонопольної політики держави. Антимонопольне законодавство США та ЄС. Антимонопольна політика і антимонопольне законодавство України. Основні засади діяльності та завдання антимонопольного комітету України.

Тема 1.9. Аграрні відносини та земельна рента

Сільськогосподарське виробництво як особлива сфера застосування праці і капіталу. Специфіка с/г виробництва: обмеженість ресурсу земля, сезонність виробництва, природні процеси, біологічні чинники і використання нових технологій у сільському господарстві.

Земельна рента як економічна категорія. Абсолютна рента. Природні умови та економічні джерела утворення диференційної ренти. Диференційні ренти I і II та їх фактори. Монопольна рента.

Вартість землі та основні методи її визначення.

Склад агропромислового комплексу (АПК) України. Три основні сфери АПК. Виробнича, функціональна і соціальна структура АПК. Інфраструктура АПК. Структура АПК розвинених країн. Структура АПК України та необхідність його реструктуризації.

Форми власності на землю в різних країнах світу. Ринкові перетворення в аграрному секторі економіки України. Специфіка ринку землі та земельних відносин в Україні. Земельний кодекс України.

Тема 1.10. Формування і розподіл доходів та соціальна політика

Сутність доходів. Класифікація доходів: макро– та мікроекономічного рівнів. Функціональний розподіл доходів: марксистська та маржиналістська концепції. Рента, відсоток на капітал, зарплата, дохід підприємця. Попит на ресурси.

Бухгалтерський, економічний, нормальний прибуток. Основні форми заробітної плати: відрядна та погодинна. Системи зарплати: пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна; проста погодинна, погодинно-преміальна, оплата за посадовими окладами. Відмінності у національному рівні зарплати.

Персональний розподіл доходів. Сімейні доходи, їх рівень. Джерела і структура сімейних доходів.

Прожитковий, соціальний, фізіологічний мінімум. Закон Енгеля. Мінімальна зарплата. Фактори диференціації доходів населення. Крива Лоренца. Індекс Джині. Позитивні і негативні риси диференціації доходів населення. Диференціація доходів населення в Україні та інших країнах.

Тема 1.11. Макроекономічний рівень господарювання та його показники

Поняття суспільного відтворення та його стадії. Типи суспільного відтворення. Суспільне відтворення в Україні.

Національне багатство і його складові: накопичений виробничий та невиробничий капітал, майно населення, запаси готової продукції, резервні й страхові запаси, природні ресурси, чисельність населення, духовні цінності, накопичений досвід.

Типи економічного зростання: екстенсивний, інтенсивний, змішаний. Прямі і непрямі фактори економічного зростання. Показники економічного зростання: темпи зростання, темпи приросту реального обсягу ВВП, ВНП чи НД. Концепції та моделі економічного зростання.

Сутність та призначення системи національних рахунків (СНР). Основні показники СНР: валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), чистий національний продукт (ЧНП), національний дохід (НД), особистий дохід (ОД) та ін.

Економічна та соціальна ефективність суспільного виробництва. Економічна ефективність суспільного виробництва та її показники.

Соціальна ефективність та підходи до її вимірювання.

Тема 1.12. Макроекономічна нестабільність: циклічність, інфляція, безробіття

Циклічність економічного розвитку. Теорії циклічних коливань: суспільного виробництва, обміну, розподілу, екстернальні (зовнішні), інтернальні (внутрішні), змішані. Фази економічного циклу. Ознаки економічної кризи, депресії, похваллення, піднесення. Особливості та основні фази сучасних циклів: рецесія і піднесення. Класифікація економічних циклів за тривалістю.

Нециклічні коливання економіки. Структурні кризи: нафтова (енергетична), сировинна, фінансова (валютна), екологічна та їх риси.

Найбільші циклічні та нециклічні коливання світового господарства.

Показники, що характеризують макроекономічну нестабільність: темпи зростання (спаду) ВВП, рівень безробіття та інфляції. Безробіття, його зміст, причини, види, форми. Розрахунок рівня безробіття. Форми безробіття: фрикційне, структурне і циклічне. Природний рівень безробіття. Впливу безробіття на економіку. Закон Оукена.

Сутність інфляції. Причини інфляції. Типи інфляції: інфляція попиту і пропозиції. Стагфляція. Рівень (темп) інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції. Крива Філіпса – зв'язок між інфляцією та безробіттям.

Необхідність, зміст та моделі державного регулювання економіки. Цілі, засоби та методи державного регулювання економіки.

Тема 1.13. Фінансова система і фінансова політика держави

Сутність і визначення фінансів. Об'єктивна необхідність фінансів. Види фінансів. Ознаки фінансових ресурсів та значення фінансів.

Фінансова система держави. Державний бюджет та його функції. Джерела надходжень і форми виплат із державного бюджету.

Бюджетна система України як сукупність бюджетів різних рівнів. Державне казначейство України та його функції.

Бюджетний дефіцит і профіцит. Збалансований бюджет. Державний борг, його види і джерела покриття. Вплив державного боргу на розвиток економіки. Управління державним боргом.

Податкова система її структура та елементи. Суб'єкт, об'єкт оподаткування, податкова ставка. Види податкових пільг. Функції податків. Принципи А. Сміта щодо створення ефективної системи оподаткування. Оптимальний рівень оподаткування. Крива Лаффера.

Класифікація податків. Методи оподаткування. Основні проблеми податкової системи України, необхідність та напрямки її удосконалення.

Тема 1.14. Грошово-кредитна система і монетарна політика держави

Необхідність та сутність кредиту. Джерела кредиту. Принципи функціонування кредиту: добровільність, цільовий характер, платність, строковість, зворотність.

Форми, види кредиту. Комерційний і банківський кредит. Класифікація банківського кредиту. Споживчий кредит, іпотечний кредит, лізинговий кредит, ломбардний кредит. Функції кредиту.

Кредитна система та її елементи. Завдання та функції центрального банку. Сутність та функції комерційних банків. Активні, пасивні та посередницькі операції комерційних банків. Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути. Кредитна система України та її особливості.

Особливості державного кредиту. Міжнародний кредит. Функції та діяльність МВФ, СБ та інших міжнародних фінансово-кредитних установ.

Тема 1.15. Ринок капіталу та інвестиційні рішення в економіці

Капітал як економічна категорія. Теорії капіталу в історії економічної думки. Властивості капіталу: обмеженість, здатність до нагромадження, ліквідність, здатність до постійної зміни форм, самозростання.

Класифікація конкретних форм існування капіталу.

Людський капітал, інтелектуальний капітал та їх характеристика. Структура авансованого капіталу.

Основний і оборотний капітал. Оборот капіталу, показники оборотності капіталу. Норма доданої вартості, рентабельність.

Основні методи амортизації капіталу.

Поняття інвестицій. Склад і структура інвестицій. Ціна капітальних активів визначена за допомогою дисконтування. Показники рівня віддачі інвестицій як основа для прийняття інвестиційних рішень.

Тема 1.16. Світове господарство і форми міжнародних економічних відносин

Поняття та етапи розвитку світового господарства. Економічні засади функціонування світового господарства: міжнародний поділ праці (МПП), інтернаціоналізація економіки, міжнародна конкуренція, розвиток

економічної інтеграції, посилення економічної єдності світу. Форми МПП. Форми інтернаціоналізації економіки: інтеграційна, транснаціональна. Сутність і форми міжнародної економічної інтеграції. Найбільші регіональні інтеграційні угруповання та їх характеристика: АПЕК, ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР, ЄВРАЗС. Етапи створення ЄС.

Суб'єкти світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин: світова торгівля, міжнародний рух капіталів, міжнародні валютно-фінансові відносини, міграція робочої сили, науково-технічне співробітництво. Форми і функції міжнародного руху капіталів, Фактори та концепції трансформації міжнародних економічних відносин.

Всесвітній ринок товарів та послуг. Теорії світової торгівлі: меркантилізму; класичні – абсолютних (А. Сміт) і відносних (Д. Рікардо) переваг; неокласичні – Хекшера-Оліна-Самуельсона, парадокс Леонтьєва, альтернативних витрат Г. Хаберлера, життєвого циклу товару Р. Варнона. Концепції незалежності, взаємозалежності і залежності. Дві доктрини міжнародного обміну: фритредерства і протекціонізму.

Торговельний і платіжний баланси країни. Структура і статті платіжного балансу за методикою МВФ.

Сутність, причини, форми і тенденції розвитку міграції робочої сили.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – 9-те вид., перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2015. – 710 с.
2. Богуславський О.В., Нікітіна Т. А.Економічні суперечності глобалізації // Наукові праці Національного університету харчових технологій, 2018. – Т. 24, № 4. – С. 91-102.
3. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – 9-те вид., перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2014. – 710 с.
1. 4.Економічна теорія: Політекономія: практикум: навч. посіб. / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2010. – 494 с.
4. Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. Посіб. – К.: Вища школа, 2005. – 325 с.
5. Історія економіки та економічної думки: підручник / За ред. В.Д. Базилевича; Київ. Нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К.: Знання, 2018. – 775 с.
6. Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. Посіб. – К.: Вища школа, 2005. – 325 с.
7. Леоненко, П. М. Сучасні економічні системи: навчальний посібник / П.М. Леоненко; Черепніна О.І. - К. : Знання, 2006. - 429 с.
8. Історія економічних учень: підручник у 2 ч. / За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., випр. і допов. – К.: Знання, 2006. – Ч.1 – 582с. Ч.2 – 575с.
9. Історія економічних учень: хрестоматія: навч. посіб. / уклад.: В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, А.О. Маслов та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1198 с.

10. Фондовий ринок: практикум: навчальний посібник / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, В.В. Вірченко та ін.; за ред. В.Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2017. – 718 с.
11. Цінні папери: підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Шелудько, Н. В. Ковтун та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1094 с.
12. Цінні папери: практикум: навчальний посібник / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін., за ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2013. – 791с.
13. McConnell, Campbell R. Economics: Economics : principles, problems, and policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue.– 17th ed., McGraw-Hill, 2008. - 876 p.

МОДУЛЬ 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Тема 2.1. Підприємство як суб`єкт господарювання

Підприємство як господарча система і форма реалізації підприємництва. Класифікація підприємств: за сферами діяльності; за формами власності; за чисельністю працюючих; юридичним статусом та формами господарювання.

Об`єднання підприємств: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші.

Тенденції розвитку підприємств та їх об`єднань в сучасних умовах.

Правове забезпечення функціонування підприємництва.

Формування підприємницького середовища. Фінансово-економічна криза та форми її впливу на розвиток підприємництва в Україні. Виробнича та соціальна діяльність підприємства.

Тема 2.2. Персонал

Поняття трудових ресурсів, кадрів, персоналу підприємства. Категорії персоналу. Особливості структури персоналу різних типів підприємств.

Визначення показників чисельності працівників. Розрахунки по чисельності. Оптимізація структури та чисельності працівників підприємства.

Кадрова політика. Кадрова політика підприємств України в умовах фінансово-економічної кризи. Система формування та підготовки кадрів для підприємства. Форми перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Політика працевлаштування та сприяння зайнятості.

Продуктивність праці. Економічна категорія продуктивності праці. Методи визначення та розрахунку продуктивності праці. Класифікація факторів зростання продуктивності праці. Система розрахунків можливого зростання продуктивності праці. Показники продуктивності праці: виробіток і трудомісткість. Методи вимірювання виробітку: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний. Види трудомісткості.

Поняття оплати праці. Основна і додаткова оплата праці. Сучасна державна політика оплати праці.

Мінімальна заробітна плата. Тарифна система оплати праці. Форми і системи оплати праці робітників. Оплата праці керівників, спеціалістів і службовців.

Нетарифна система оплати праці: фонд оплати праці, його склад.

Участь працівників підприємства в його прибутках (доходах).

Тема 2.3. Виробничі фонди (матеріальні активи)

Характеристика виробничих фондів, іншого майна. Характерні ознаки та визначення основних і оборотних фондів як економічних категорій. Майно (матеріальні цінності) соціального призначення.

Класифікація, структура та оцінка основних виробничих фондів. Оцінка основних фондів за первісною, відновною та залишковою вартістю.

Відтворення основних виробничих фондів. Фізичний (матеріальний) та моральний знос основних фондів. Амортизація основних фондів. Методи амортизації.

Виробнича потужність. Поняття та види виробничої потужності. Фактори, що впливають на виробничу потужність. Визначення потужності підприємства. Вплив фінансово-економічної кризи України на рівень використання виробничих потужностей підприємств.

Ефективність використання та відтворення основних виробничих фондів і потужностей. Економічне та соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих фондів. Показники ефективності.

Оборотні фонди. Елементний склад оборотних фондів. Показники та шляхи кращого використання сировини, матеріалів, палива тощо.

Тема 2.4. Нематеріальні ресурси (нематеріальні активи)

Поняття, види та особливості нематеріальних ресурсів. Об'єкти промислової та інтелектуальної власності. Характеристика інших нематеріальних ресурсів. Інформаційні системи, їх роль.

Нематеріальні активи. Основні риси та особливості. Оцінка і знос нематеріальних активів.

Тема 2.5. Фінансові кошти

Види та джерела формування фінансових коштів (обігових коштів та інвестицій).

Обігові кошти. Визначення та складові елементи обігових коштів, їх структура за сферами обслуговування.

Нормування власних обігових коштів.

Показники та шляхи прискорення оборотності обігових коштів.

Тема 2.6. Інвестиції та інноваційні процеси

Поняття та види інвестицій. Інвестиційна політика підприємств в умовах фінансово-економічної кризи в Україні. Реальні капітальні вкладення. Елементний склад та технологічна структура капітальних вкладень. Обчислення загального обсягу капітальних вкладень за проектно-кошторисною документацією. Економічна ефективність капітальних вкладень. Шляхи підвищення ефективності використання капітальних вкладень.

Загальна характеристика та окремі види інноваційних процесів.

Технічний розвиток підприємства. Оцінка та показники технічного розвитку.

Організаційні нововведення, форми та види. Вплив організаційних нововведень та ефективність діяльності підприємства. Значення нововведень для виведення підприємств з кризового стану.

Ефективність нововведень.

Тема 2.7. Планування

Загальна характеристика: значення, зміст, завдання планування.

Принципи планування. Система планів підприємства. Методи планування.

Стратегічне планування: суть та призначення. Процес стратегічного планування: вибір місії, цілі, оцінка і аналіз зовнішнього середовища, вибір стратегічних альтернатив: виживання, стабілізація, зростання, скорочення. Функціональні субстратегії. Сучасні проблеми розвитку системи стратегічного планування.

Бізнес-план підприємства: суть і призначення. Етапи розробки бізнес-плану. Структура і зміст бізнес-плану. Оформлення і стиль.

Тактичне і оперативне планування. Відмінність тактичного планування від стратегічного. Зміст і можливі розділи тактичних планів, їх загальна характеристика.

Оперативне планування: суть і завдання. Розробка оперативних планів та графіків виробництва. Системи оперативного планування. Проблеми удосконалення внутрішньофірмового планування за умов ринкової системи господарювання.

Тема 2.8. Нормування праці як основа її організації

Суть і значення нормування праці. Наукова обґрунтованість норм.

Об'єкти нормування праці: робочий час, чисельність персоналу, обсяг роботи, зона обслуговування, витрати фізичної і нервової енергії працівників.

Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу. Робочий час. Режими праці і відпочинку.

Нормативні матеріали для визначення норм праці. Методи нормування трудових процесів.

Організація нормування праці на підприємствах.

Тема 2.9. Витрати виробництва та ціноутворення

Загальна характеристика витрат як комплексного економічного показника. Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками: ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції.

Собівартість продукції як показник ефективності виробництва. Зміст і методи обчислення кошторису виробництва. Розрахунок кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Собівартість валової, товарної та реалізованої продукції.

Калькуляція та її місце в економічних розрахунках. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат для більшості підприємств різних галузей. Методика обчислення окремих статей калькуляції.

Обґрунтування і вибір стратегії зниження витрат на підприємствах. Групи чинників зниження витрат на виробництво: підвищення технічного рівня; вдосконалення організації виробництва, праці і управління; збільшення обсягу виробництва та ін.

Поняття, роль і функції ціни. Види цін та сфери їх застосування. Методологія ціноутворення. Цінова політика підприємств України в період фінансово-економічної кризи в сучасних умовах.

Шляхи вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Тема 2.10. Фінансово-економічні результати діяльності. Ефективність діяльності

Прибуток і доход як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Джерела формування загальної величини прибутку (доходу).

Валовий прибуток (доход) та чистий прибуток (доход).

Розподіл чистого прибутку на підприємстві.

Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства. Види рентабельності. Обчислення рентабельності виробничих фондів; сукупних активів; власного (акціонерного) капіталу. Рентабельність окремих виробів. Способи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей України.

Суть, важливість та методичні підходи до оцінки загального, фінансово-економічного стану підприємства. Оцінка прибутковості, ліквідності, оборотності, стабільності та ділової активності. Банкрутство підприємств в умовах фінансово-економічної кризи в Україні.

Економічна суть ефективності виробництва, господарської діяльності підприємства. Характеристика видів ефективності. Принципи формування системи показників ефективності підприємницької діяльності. Система показників ефективності виробництва.

Класифікація чинників зростання ефективності виробництва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства: підручник / М. В. Афанасьєв, О. Б. Плоха. – К.: Ліра-К, 2013. – 664 с.
2. Базилевич В.Д., Ильин В.В. Философия экономики. – К.: Знання, 2011.

3. Бізнес-планування: навч. посіб. / Т. Г. Васильців, Я. Д. Качмарик, В. І. Блонська, Р. Л. Лупак. – К.: Знання, 2013. – 173 с.
4. Бойчик І. М. Економіка підприємства: навч. посіб. / І. М. Бойчик. – К.: Атіка, 2012. – 543 с.
5. Бондар М. І. Звітність підприємства: навч. посіб. / М. І. Бондар. – К.: ЦУЛ, 2015. – 570 с.
6. Бурик А. Ф. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / А. Ф. Бурик. – К.: ЦУЛ, 2013. – 260 с.
7. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства: навч. посіб. / Т. Г. Васильців, О. І. Іляш, Н. Г. Міценко; за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. – К.: Знання, 2013. – 446 с.
8. Величко В. Етапи розробки бізнес-плану підприємства// Економіка України. – 2012. - № 5. - С. 42-48.
9. Захарченко В.І., Меркулов М.М., Ширяєва Л.В. Економіка підприємства (збірник задач і виробничих ситуацій). Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 144 с.
10. Карпов В. А. Планування та аналіз підприємницьких проєктів. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 243 с.
11. Касьяненко Л. М. Економічна теорія : навч. посіб. / Л. М. Касьяненко. – К.: Цул, 2015. – 224 с.
12. Круш П. В. Економіка (розрахунки фінансовоінвестиційних операцій в EXCELL) : навч. посіб. / П. В. Круш. – К.: Цул, 2014. – 256 с.
13. Лаврів Л. А. Планування діяльності організації: навчальний посібник / Л. А. Лаврів. – Тернопіль: Крок, 2013. – 320 с.
14. Лазебний В. С. Основи інтелектуальної власності: навч. посіб. / В. С. Лазебний, Г. М. Розорінов, С. В. Толюпа. – К.: Ліра-К., 2014. – 160 с.
15. Мельник Л. Г. Економіка підприємства: навч. посіб. / Л. Г. Мельник. – К.: Ліра-К, 2015. – 876 с.
16. Міценко Н. Г. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб. / Н. Г. Міценко. – К.: Ліра-К, 2014. – 688 с.
17. Мороз В. С. Організація виробництва: навч. посіб. / В. С. Мороз, А. С. Тельнов. – К.: Ліра-К, 2015. – 256 с.
18. Петухова О. М. Інвестування: навч. посіб. / О. М. Петухова. – К.: Цул, 2014. – 336 с.
19. Портна О. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / О. В. Портна, Н. М. Єршова. – К.: Патерик, 2015. – 312 с.
20. Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Радкевич О. М. Економіка підприємства: навч. посіб. / М. В. Шарко, Н. В. Мешкова-Кравченко, О. М. Радкевич. – Херсон: Олді-плюс, 2014. – 436 с.
21. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н. М. Яркіна – Вид. 2-ге перероб. і доп. – Київ: Ліра-К, 2017. – 600 с.

МОДУЛЬ 3. ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 3.1. Загальна характеристика підприємництва

Генезис та сутнісна характеристика підприємництва. Бізнес як діяльність, що історично виникла у процесі розвитку суспільства. Процес формування відносин бізнесу та етапи його розвитку. Бізнес як основа розвитку економіки.

Сучасні підходи до визначення підприємництва. Підприємництво як особливий вид діяльності, стиль і тип господарської поведінки. Функції підприємницької діяльності. Суб'єкти та об'єкти підприємництва.

Принципи здійснення, форми, і моделі підприємницької діяльності. Принципи здійснення підприємництва. Індивідуальна і колективна форми підприємництва. Класична та інноваційна моделі підприємництва.

Соціально-економічна роль і значення підприємництва в структурі ринкової економіки. Підприємництво як важіль зміни структури економіки, «живильне середовище» для конкуренції, каталізатор економічного розвитку, чинник економії і раціонального використання ресурсів, сильний стимул до високоефективної праці. Визначальна роль підприємництва в досягненні економічного успіху.

Тема 3.2. Типологія підприємництва

Типи професійної підприємницької діяльності та їх особливості. Зв'язок підприємництва з основними фазами відтворювального циклу: виробництвом продукції; виконанням робіт і наданням послуг; обміном і розподілом товарів та їх споживанням. Основні типи та відповідні сфери підприємницької діяльності.

Сутність та характеристика виробничої підприємницької діяльності. Форми виробничої підприємницької діяльності. Інтерес споживача, спровокований підприємцем. Виявлений інтерес споживача.

Поняття, значення та характеристика посередницької підприємницької діяльності. Схема посередницького підприємництва. Структурні елементи (форми, види, суб'єкти) посередницької підприємницької діяльності.

Фінансове посередництво як невід'ємна частина посередницької діяльності і надання послуг. Суб'єкти підприємництва фінансового спрямування. Функціональна структура інтегрованого ринку фінансових ресурсів.

Сутність, основні параметри і проблеми формування сучасного підприємницького середовища. Характеристика зовнішніх і внутрішніх чинників, що формують підприємницьке середовище. Інституційні елементи інфраструктури ринку (ринку капіталів, ринку робочої сили, ринку засобів виробництва і предметів споживання). Передумови активізації підприємництва на сучасному етапі господарювання.

Тема 3.3. Мале підприємництво в ринковій економіці

Загальна характеристика малого підприємництва. Особливості малого підприємництва, його переваги й недоліки. Підходи до визначення категорій «мале підприємництво», «малий бізнес», «мале підприємство», «громадянин-підприємець». Критерії віднесення суб'єктів підприємництва до категорій «мале підприємництво» і «мале підприємство». Місце та економічна роль малого підприємництва в умовах ринку. Мале підприємництво як основа соціальної реструктуризації суспільства в ринковій економіці.

Мале підприємництво як: основна вихідна соціально-економічна база відтворення на розширеній основі ефективних виробничих відносин; провідний сектор та найменш бюджетомісткий засіб ринкової економіки, стабільне та вагоме джерело податкових надходжень; основа дрібнотоварного виробництва; джерело формування «середнього класу»; основа соціально-економічних реформ. Вплив малого підприємництва на темпи економічного розвитку; здійснення структурної перебудови економіки; забезпечення насичення ринку товарами та послугами; реалізацію інновацій; розвиток конкуренції.

Тенденції, особливості та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. Особливості розвитку вітчизняного малого бізнесу. Нагальні проблеми, що стримують розвиток і функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Тема 3.4. Бізнес-планування у підприємницькій діяльності

Сутність і функції бізнес-плану. Зміст, завдання та методи фінансового планування в підприємстві. Функції бізнес-плану.

Стратегічне планування: сутність і призначення. Процес стратегічного планування: вибір місії, цілі, оцінка й аналіз зовнішнього середовища, вибір стратегічних альтернатив: виживання, стабілізація, зростання, скорочення. Значення, зміст, принципи та завдання планування. Методи планування. Функціональні субстратегії. Сучасні проблеми розвитку системи стратегічного планування. Прогнозування діяльності підприємства: сутність, функції, типи та методи. Види прогнозів та сфери їх застосування. Система планів підприємства.

Тактичне й оперативне планування. Відмінність тактичного планування від стратегічного. Зміст і можливі розділи тактичних планів, їх загальна характеристика.

Оперативне планування: сутність і завдання. Розробка оперативних планів та графіків виробництва. Системи оперативного планування. Проблеми удосконалення внутрішньофірмового планування за умови ринкової системи господарювання.

Методологія та стадії розробки бізнес плану. Бізнес-план підприємства: сутність і призначення. Етапи розробки бізнес-плану. Структура та зміст бізнес-плану. Оформлення і стиль.

Тема 3.5. Формування підприємницького капіталу

Сутність капіталу, його матеріалізована та ментальна форми. Підприємницький капітал: сутність і складові елементи. Стартовий капітал як

обов'язкова умова здійснення підприємництва. Економічна й елементна структура підприємницького капіталу. Основний та оборотний капітал, особливості кругообігу і відшкодування.

Поняття початкового підприємницького капіталу. Формування початкового (стартового) підприємницького капіталу. Загальний порядок формування підприємницького капіталу. Можливі варіанти формування окремих елементів капіталу. Схема й алгоритм розрахунків необхідного розміру підприємницького капіталу. Особливості формування капіталу в перехідний період. Формування підприємницького капіталу з урахуванням концепції механізму «прихованих партнерських зв'язків».

Джерела формування підприємницького капіталу. Джерела підприємницького капіталу: кошти накопичені у процесі попередньої діяльності (власні або успадковані); особисті заощадження як у грошовій, так і речовій (товарній) формах; позичкові кошти. Вибір і обґрунтування прийнятних та найбільш ефективних способів формування початкового статутного капіталу. Позика і кредит. Групування і загальна характеристика кредитних операцій за ознаками.

Тема 3.6. Ризики у підприємницькій діяльності

Невизначеність як першопричина ризику. Сутність та джерела підприємницького ризику. Теорії ризику. Класична теорія ризику. Неокласична теорія ризику. Природа ризику як суб'єктивно-об'єктивної категорії. Функції ризику. Взаємозв'язок ризику і прибутку.

Загальні підходи та критерії класифікації підприємницьких ризиків. Сутність та класифікація виробничих ризиків. Комерційні та посередницькі ризики. Фінансові ризики.

Основні підходи до аналізу та оцінки підприємницьких ризиків. Кількісний і якісний аналіз підприємницьких ризиків. Ідентифікація підприємницьких ризиків.

Сутність та стратегії управління підприємницькими ризиками. Шляхи зниження ризику у підприємницькій діяльності. Управління ризиками інноваційної діяльності.

Тема 3.7. Державна підтримка та сприяння розвитку підприємництва

Сутність та методи державного регулювання підприємництва. Механізм державного регулювання підприємництва. Система норм та заходів які регулюють поведінку суб'єктів підприємницької діяльності. Адміністративні методи впливу. Економічні методи та важелі впливу в підприємницькій діяльності. Чинники, що впливають на суб'єктів підприємницької діяльності.

Державна політика підприємництва. Основні цілі державної політики. Основні принципи державної політики підтримки та розвитку суб'єктів підприємництва. Складові державної політики підтримки та розвитку підприємництва.

Правова база розвитку підприємництва. Проблеми правового забезпечення підприємництва в Україні. Удосконалення нормативно-правової бази розвитку підприємництва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV.
3. Податковий кодекс України від 23 грудня 2010 року №2856-VI // Із змінами і доповненнями // www.rada.gov.ua.
4. Алієва-Барановська В. М. Глобальний бізнес: навч. посіб. / В. М. Барановська. – К.: Ліра-К, 2013 – 560 с.
5. Апопій В. В. Основи підприємництва: навч. посіб. / В. В. Апопій, Н. О. Шутовська, С. А. Середа. – К.: Ліра-К, 2014. – 324 с.
6. Бочко О. Ю. Основи планування діяльності підприємств невиробничої сфери: навч. посіб. / О. Ю. Бочко, В. Ф. Проскура. – К.: Ліра-К, 2014. – 218 с.
7. Бурик А. Ф. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / А. Ф. Бурик. – К.: Ліра-К, 2013. – 260 с.
8. Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення : монографія / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. – К.: Ліра, 2013. – 387 с.
9. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства: навч. посіб. / Т. Г. Васильців. – К.: Ліра-К, 2013. – 446 с.
10. Верига Ю. А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва: навч. посіб. / Ю. А. Верига. – К.: ЦУЛ, 2014. – 264 с.
11. Верига Ю. А. Облікова політика підприємства: навч. посіб. / Ю. А. Верига. – К.: ЦУЛ, 2015. – 312 с.
12. Волошенко А. В. Сучасна цінова політика: монографія / А. В. Волошенко. – К.: Ліра-К, 2014. – 239 с.
13. Воронкова В. Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посіб. / В. Г. Воронкова. – К.: Ліра-К, 2014. – 455 с.
14. Герасименко А. Г. Аналіз і контроль концентрації суб'єктів господарювання: підручник / А. Г. Герасименко. – К.: Патерик, 2014. – 484 с.
15. Гой І. В. Підприємництво: навч. посіб. / І. В. Гой. – К.: Ліра-К, 2013. – 368 с.
16. Данилюк М. О. Планування і контроль на підприємстві: навч. посіб. / М. О. Данилюк. – К.: Ліра-К, 2015. – 328 с.
17. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / І. І. Дахно. – К.: ЦУЛ, 2015. – 550 с.
18. Дикинс Д. Предпринимательство и малые фирмы / Д. Дикинс, М. Фрил. – К.: Ліра-К, 2014. – 448 с.
19. Захарчин Г. М. Основи підприємництва: навч. посіб. / Г. М. Зазарчин. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ліра-К, 2013. – 407 с.

- 20.Капаруліна І. М. Розвиток підприємства: концепція і технологія дослідження: монографія / І. М. Капаруліна. – К.: Ліра-К, 2015. – 432 с.
- 21.Кулішов В. В. Економічний довідник підприємця: навч. посіб. / В. В. Кулішов. – К.: Ліра-К, 2013. – 162 с.
- 22.Петрович Й. М. Створення і функціонування суб'єктів підприємництва: навч. посіб. / Й. М. Петрович. – К.: Ліра-К, 2015. – 256 с.
- 23.Підприємництво і менеджмент навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К.: Ліра-К, 2014. – 408 с.
- 24.Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – 572 с.
- 25.Підприємництво: Практикум: навч. посіб. Мазур І.І., Ігнатович Н.І., Євтушевська О.В.; За ред. І.І. Мазур – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016 – 265 с.
- 26.Тягунова Н. М. Підприємництво і бізнес-культура. Кредитномодульний курс: навч. посіб. / Н. М. Тягунова. – К.: ЦУЛ, 2014. – 118 с.
- 27.Шегда А.В., ГолованенкоМ.В. Ризики в підприємстві: Оцінювання та управління: Навч.посіб. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
- 28.Юрко І. В. Торговельне підприємництво: навч. посіб. / І. В. Юрко. – К.: ЦУЛ, 2014. – 308 с.

МОДУЛЬ 4. МАРКЕТИНГ

Тема 4.1. Сучасні тренди розвитку маркетингу. Класичні та альтернативні концепції маркетингу

Маркетинг як сучасна філософія бізнесу. Функції маркетингу: вивчення ринку, з'ясування особливостей та моделювання поведінки споживачів, розробка конкурентної стратегії, формування комплексу маркетингових зусиль (маркетинг-мікс).

Основні концептуальні підходи до здійснення маркетингової діяльності. Концепція вдосконалення товару. Інтенсифікація комерційних зусиль. Концепція маркетингу. Соціально-етичний маркетинг. Латеральний та освічений маркетинг.

Особливості маркетингу послуг. Комерційний та некомерційний маркетинг. Маркетинг особистостей. Маркетинг ідей.

Тема 4.2. Процес маркетингових досліджень. Кількісні та якісні дослідження

Зовнішнє та внутрішнє середовище в бізнесі. Структура маркетингового середовища. Контрольовані та неконтрольовані фактори маркетингового середовища. Основні фактори мікросередовища фірми: постачальники, посередники, споживачі, конкуренти, контактні аудиторії. Особливості впливу факторів макросередовища на діяльність фірми.

Маркетингові дослідження. Сутність та основні етапи проведення маркетингових досліджень. Джерела маркетингової інформації. Первинна та вторинна маркетингова інформація.

Методи збору первинної маркетингової інформації. Методи обробки інформації. Застосування сучасних технічних засобів для підвищення результативності досліджень.

Основні тенденції розвитку ринку маркетингових досліджень в Україні.

Тема 4.3. Методи аналізу маркетингового середовища

Ринкова кон'юнктура та необхідність її вивчення. Купівельна спроможність суб'єктів ринку.

Основні характеристики ринку. Види ринків. Основні напрями проведення досліджень ринку. Визначення рівня попиту на продукт. Визначення місткості ринку.

STP-маркетинг. Сегментування ринку. Стратегії позиціонування та репозиціонування товарів.

Тема 4.4. Моделі поведінки споживача на ринку

Види організацій-споживачів (виробники, посередники, бюджетні організації).

Особливості ринку товарів виробничого призначення. Поведінка покупців на індустріальному ринку.

Характеристика поведінки споживачів. Моделі поведінки покупців на ринку. Основні фактори, що впливають на поведінку покупців. Зміни споживацьких уподобань.

Регулювання прав споживачів згідно Закону України "Про захист прав споживачів". Громадські організації захисту прав споживачів та їх діяльність в світі та в Україні.

Тема 4.5. Зміст та види конкурентних стратегій

Ринок та конкуренція. Види конкурентних ринків. Конкуренція та необхідність маркетингової діяльності. Законодавство України про подолання монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції.

Модель 5 сил конкуренції М. Портера.

Методи конкуренції та їх класифікація. Цінова та нецінова конкуренція. Добросовісна та недобросовісна конкуренція.

Конкурентоздатність товарів та методи її визначення. Визначення провідних факторів успіху в конкурентній боротьбі. Показники конкурентоздатності.

Тема 4.6. Розробка маркетингової товарної політики підприємства

Класифікація товарів. Три аспекти товару. Особливості товарів кінцевого споживання. Особливості маркетингового підходу до розробки та виведення товарів на ринок.

Асортиментна політика фірми. Фактори, що визначають специфіку асортиментної політики фірми. Виведення з асортименту ризикових груп товарів. Стратегії формування товарного асортименту за матрицею І.Ансоффа.

Марочна політика підприємства. Елементи товарної марки. Основні функції товарних марок. Стратегії маркування товарів. Процедура реєстрації товарних знаків згідно з Законом України “Про охорону прав на знаки для товарів та послуг”.

Ринок послуг та його розвиток в сучасних умовах. Особливості послуги як товару. Види послуг. Особисті послуги та їх основні характеристики.

Концепція життєвого циклу товару: причини виникнення, сутність та особливості застосування. Матриця Бостонської консультативної групи (BCG).

Тема 4.7. Ціноутворення в комплексі засобів маркетингу

Зв'язок ціни з елементами комплексу маркетингу та з етапами життєвого циклу товару. Маркетингове трактування ціни.

Фактори, що впливають на маркетингову політику ціноутворення. Вибір мети ціноутворення. Еластичність попиту та її значення в розробці цінової стратегії.

Вибір методу ціноутворення і формування остаточної ціни. Методика розрахунку оптимальної ціни. Модифікація цін.

Види цінових стратегій та їх характеристика. Ціни, орієнтовані на витрати. Диференційовані ціни. Дискримінаційні ціни. Політика єдиних цін. Престижні ціни та межі їх застосування. Співвідношення рівня цін з якістю товарів. Стратегії, орієнтовані на конкурентів.

Тема 4.8. Політика розподілу товарів

Маркетингові канали розподілу товарів. Види маркетингових каналів. Традиційні маркетингові канали. Види та характеристика маркетингових каналів розподілу. Фактори, що визначають вибір каналу розподілу. Основні функції маркетингових каналів.

Зміст та інструменти мерчандайзингу.

Доцільність для підприємств розвитку нових каналів збуту в умовах кризи. Зростання значення прямих продажів.

Маркетингові посередники: їх основні види та характеристики. Оптова торгівля. Види послуг оптових посередників. Контрактна основа діяльності оптових посередників.

Товарорух як елемент маркетингової діяльності. Основні рішення в галузі товароруху. Маркетингова логістика.

Тема 4.9. Комунікації в маркетинговій діяльності. Види та характеристика інструментів маркетингових комунікацій

Необхідність комунікацій в маркетинговій діяльності. Складові елементи комунікативної політики. Фактори, що визначають структуру комплексу просування товарів на ринок. Специфічне значення соціально-культурних та психологічних факторів в розробці системи комунікацій.

Сутність та цілі мерчандайзингу. Стимулювання посередників. Економічні та соціально-психологічні аспекти застосування стимулюючих заходів.

Особистий продаж як метод просування товарів на ринку

Реклама в системі маркетингової діяльності

Види реклами. Товарна та інституціональна реклама. Засоби розповсюдження реклами. Порівняльний аналіз засобів розповсюдження реклами. Сучасні засоби розповсюдження реклами: інтернет, телетекст, супутниковий зв'язок та ін.

Планування рекламної кампанії. Методи формування рекламного бюджету.

Особливості реклами споживчих товарів та товарів виробничого призначення.

Взаємини з громадськістю. Пропаганда та спонсорство. Різноманітність заходів щодо пропаганди товарів фірми.

Зменшення іміджевої реклами в умовах розгортання кризи. Зростання значення промо-акцій.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова Л.В. Стратегічний маркетинг : підручник для вузів / Л.В. Балабанова, В.В. Холод, І.В. Балабанова. - К. : ЦУЛ, 2013. - 631 с.
2. Буднікевич І.М. Маркетинг у галузях і сферах діяльності. – К.: ЦУЛ, 2017.
3. Бутенко Н.В. Маркетинг: Підручник. – К.: Атіка, 2008.
4. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика: Підручник. - К.: КНЕУ, 2001.
5. Кузмін О.Є., Мельник О.Г. Економічна діагностика.: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2013.
6. Котлер Ф. Основи маркетинга / Котлер Ф., Армстронг Г., Сандерс Дж., Вонг В.; пер. с англ. 5-е Епроп. изд. – М.: ООО «И.Д. Вільямс», 2013.
7. Котлер, Ф. Основи маркетинга. 5-е европейское изд / Ф. Котлер, А. Гари. - М.: Вільямс, 2015. - 752 с.
8. Котлер, Ф. Основи маркетинга. 5-е изд. / Ф. Котлер, А. Гари. - М.: Вільямс, 2016. - 752 с.
9. Маркетинг: Підручник / В. Руделіус, О.М. Азрян, О.А. Виноградов та ін.: Ред.-упор. О.І. Сидоренко, П.С. Редько. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із вдосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005.
10. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: Підручник / А.О. Старостіна, Н.П. Гончарова, Є.В. Крикавський та ін.; за ред. А.О. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1071 с.

11. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей конкурентов. / М. Портер. - М.: Альпина Паблишер, 2016. - 453 с.
12. Тамберг В., Бадьин А. Антикризисная стратегия компании. - Энциклопедия маркетинга. Режим доступа: http://www.marketing.spb.ru/lib-around/socio/crisis_retail.htm.
13. Фірсова С.Г. Маркетинг нововведень: дослідження, сегментування, прогнозування: навч. посіб / С.Г. Фірсова ; МОНУ. – Київ : Атіка, 2010. – 240 с.

МОДУЛЬ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Тема 5.1. Виникнення і розвиток менеджменту

Передумови виникнення науки управління. Основні підходи до виділення окремих наукових шкіл теорії управління. Виникнення і розвиток раціоналістичного напрямку в менеджменті. Об'єкт та предмет дослідження школи наукового управління. Сутність раціонального управління в розумінні Ф.Тейлора. Адміністративна школа управління Анрі Файоля. Логічне завершення адміністративної школи менеджменту в концепції раціональної бюрократії Макса Вебера. Експерименти Елтона Мейо та виникнення школи людських відносин.

Кількісна теорія менеджменту: школа науки управління. Інтегровані підходи до управління: процесний підхід, системний підхід до управління. Сучасні напрямки розвитку науки управління: тенденція посилення технократичного аспекту менеджменту. Кількісний підхід в теорії управління, математична школа. Гуманізація управління.

Тема 5.2. Управлінська праця

Природа та особливості управлінської праці. Основні параметри управлінської праці. Основні види поділу управлінської праці.

Класифікація управлінського персоналу. Особливості праці керівників. Керівники різних рівнів ієрархії управління, специфіка їх діяльності.

Організація робочих місць працівників та керівників. Обумовленість системи вимог, що ставляться до робочих місць.

Тема 5.3. Функції, принципи та методи менеджменту

Сутність функцій управління та їх класифікація. Функції організації та функції управління. Класифікація функцій управління. Загальні та специфічні функції управління. Взаємозв'язок функцій менеджменту.

Місце планування серед функцій менеджменту. Основні елементи системи планування.

Теоретичні основи здійснення організаційної функції менеджменту. Класична теорія організації Анрі Файоля. Модель бюрократичної організації Макса Вебера. Поведінковий підхід в теорії організації: організаційна теорія Р. Лайкерта.

Лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, дивізійна, матрична організаційні та інші структури. Фактори формування організаційних структур управління. Централізація та децентралізація управління.

Мотивація як функція управління. Поєднання потреб, спонукань, цілей та дій працівника в процесі мотивації. Змістовні теорії мотивації. Теорія ієрархії потреб А. Маслоу. Теорія потреб Д. Мак-Клеланда. “Мотиваційна гігієна” Ф. Герцберга. Сутність процесного підходу в мотивацію Теорія сподівань В. Врума. Теорія справедливості С. Адамса. Модель Портера-Лоурера.

Місце контролю в системі функцій управління. Етапи процесу контролю. Види управлінського контролю. Основні характеристики ефективного контролю.

Функції координації та регулювання.

Тема 5.4. Принципи управління: поняття та еволюція

Методи менеджменту як сукупність способів здійснення управлінської діяльності. Класифікація методів управління. Необхідність використання системи методів управління.

Методи матеріальної, соціальної та владної мотивації, або економічні, організаційно-розпорядчі та соціально-психологічні методи управління. Особливості впливу на майнові інтереси фірм та на персонал економічних методів. Організаційно-розпорядницькі методи, їх орієнтація на дисципліну, суворе виконання. Групи організаційно-розпорядницьких методів. Необхідність використання організаційно-стабілізаційних, розпорядницьких та дисциплінарних методів. Соціально-психологічні методи та механізм їх використання. Політико-правові методи та їх значення в управлінні персоналом та організацією.

Тема 5.5. Стратегія розвитку підприємства

Теоретичні основи визначення сутності стратегії розвитку підприємства. Поняття стратегії. Значення та необхідність розробки стратегії. Елементи стратегії. Піраміда стратегій.

Визначення місії організації. Роль корпоративної місії як колегіальної концепції діяльності в процесі розвитку організації. Аналіз стратегічних альтернатив. І вибір стратегії організації. Зовнішній аналіз: сприятливі можливості й загрози діяльності. Внутрішній аналіз: сильні й слабкі сторони організації. SWOT – аналіз. Можливості застосування методики Бостонської групи консультантів в розробці стратегічних рішень організації.

Види стратегій. Типові стратегії М. Портера. П'ять сил конкуренції, що визначають прибутковість галузі і вирішують умови її привабливості. Функціональні стратегії. Портфельні стратегії. Фактори вибору стратегії. Розробка та реалізація стратегії розвитку. Виникнення стратегічного управління.

Тема 5.6. Керівництво та лідерство

Зміст роботи керівника з управління організацією. Логіка взаємодій функцій управління. Поняття єдиного управлінського циклу. Тривалість управлінського циклу та його просторові характеристики. Рольові функції керівника в організації.

Особливості керівництва підприємством, що знаходиться в кризовому стані. Антикризовий менеджер та його роль в організації.

Класифікація підходів до розуміння лідерства. Лідерство як сукупність певних рис характеру працівника.

Форми управлінського впливу. Влада та авторитет. Баланс влади та необхідність його усвідомлення в процесі здійснення управлінської діяльності. Форми влади та впливу на поведінку людей.

Поняття стилю керівництва. Континуум стилів керівництва. “Теорія Х” та “Теорія У” Д. Мак-Грегора. Авторитарно-демократичний континуум стилів керівництва. Стилів керівництва Р. Лайкерта. Двовимірне трактування стилів управління. Управлінська сітка Р. Блейка та Дж. Моутона. Ситуаційна модель управління Ф. Фідлера.

Тема 5.7. Підготовка та прийняття управлінських рішень

Рішення в системі управлінської діяльності. Розширене й вузьке розуміння процесу розробки управлінських рішень. Принципи прийняття управлінських рішень. Моделі теорії розробки рішень: класична, поведінкова, ірраціональна. Види управлінських рішень та критерії їх класифікації.

Раціональний підхід з розробки управлінських рішень. Етапи раціональної технології розробки рішень: діагноз проблеми, накопичення інформації, опрацювання альтернативних варіантів, оцінка альтернатив, прийняття рішення.

Класифікація методів обґрунтування управлінських рішень. Кількісні та якісні методи. Можливості та сфери застосування аналітичних, статистичних, теоретико-ігрових методів та методів математичного програмування. Інструменти обґрунтування управлінських рішень. Сутність і цілі використання платіжної матриці. Побудова дерева рішень і вибір оптимального варіанта. Обґрунтування рішень в умовах невизначеності. Рішення в умовах ризику.

Тема 5.8. Організаційні зміни та інновації

Природа та необхідність організаційних змін. Зовнішні чинники змін організації, їх виникнення в загальному та робочому середовищі організації. Характеристика внутрішніх чинників, що обумовлюють розвиток і зміни в організації.

Види організаційних змін. Планові зміни, їх необхідність та механізм здійснення. Ситуаційні зміни як спосіб реагування на дію зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на діяльність організації. Сфери організаційних змін.

Комплексний характер змін організації та необхідність управління змінами. Теоретичне обґрунтування алгоритмів впровадження змін. Модель управління змінами Курта Левіна. Поглиблений підхід до забезпечення управління процесом організаційного розвитку. Причини виникнення опору змінам. Шляхи подолання опору змінам. Організаційні інновації. Форми запровадження інновацій. Інновації та їх значення в умовах виведення підприємств з кризового стану.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балан В.Г. Прийняття управлінських рішень. Метод, моделі, терміни, поняття, категорії. Тестові завдання. Ділові ігри. – К.: Нічлава, 2008. – 465 с.
2. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / Питер Друкер. — М.: «Вильямс», 2007. — С. 273.
3. Геєць В. М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 582 с.
4. Кравченко В.О. Основи менеджменту: Навчальний посібник. – Одеса: Атлант, 2012 р.– 211 с.
5. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту : підруч. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник ; [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
6. Менеджмент : навч. посіб. для студ. вузів / за ред. В. І. Крамаренко. – К. : ЦНЛ, 2010. – 248 с.
7. Мескон, Майкл Основи менеджмента / Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури. - М.: Дело, 2015. - 704 с.
8. Основи лідерства. Уроки видатних підприємців. Навч. посібник / за ред. О.О. Нестулі. – К.: Знання, 2013. – 358 с.
9. Скібіцька Л. І. Менеджмент підприємницької діяльності. Книга перша: Організація бізнесу. Навчальний посібник / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький.– К. : Кондор, 2010. – 820 с.
10. Федоренко В. Г. Менеджмент: підручник / Федоренко В. Г. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2015. – 492 с.
11. Черваньов Д. Менеджмент. Терміни, тести, вправи, завдання, навчальні конкретні ситуації, проблематика курсових, випускних, дисертаційних робіт. Підручник - К.: Кондор, 2007.
12. Черваньов Д., Жилінська О. Міждисциплінарний словник з менеджменту. – К. : Нічлава, 2011.- 624 с.
13. Шегда А. В. Менеджмент : підруч. / А. В. Шегда. – К. : Знання, 2008. – 583 с.